

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психологічні основи профілактики соціальних конфліктів серед підлітків в
зкладах спеціальної освіти

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Чубукова Інна Володимирівна

Керівник: Бочелюк В. Й.

Рецензент: Походенко С. В.

Нормоконтроль _____ Ю. С. Дерев'янюк

Запоріжжя

2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 94 с., 6 табл., 6 рис., 98 джерел.

Об'єкт дослідження – соціальні конфлікти у закладах спеціальної освіти.

Предмет дослідження – взаємовідносини пов'язані з виникненням і розвитком соціальних конфліктів в закладах спеціальної освіти та шляхи їх вирішення.

Мета роботи полягає у визначенні поняття і характеристик соціальних конфліктів у закладах спеціальної освіти, у виявленні й обґрунтуванні ефективних шляхів та умов вирішення соціальних конфліктів, пов'язаних з цією проблемою, а також у визначенні змісту та структури психологічної готовності учасників освітнього процесу і розробці на цій основі практичних рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності їх вирішення.

Для розв'язання поставлених завдань та перевірки гіпотези використовувався комплекс методів дослідження: аналіз, необхідних для вирішення проблеми соціальних конфліктів, літературних джерел; інтерв'ю; анкетування; констатуючий та формуючий експеримент; спостереження та бесіди.

Практичне значення роботи визначається тим, що в ній вміщені теоретичні положення та висновки, доведені до конкретних методичних рекомендацій, реалізація яких значно зменшує кількість конфліктних ситуацій у закладах спеціальної освіти, оволодінням способами конструктивного подолання у вирішенні соціальних конфліктів.

СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ, КОМПРОМІС, ФРУСТРАЦІЯ,
ЗІТКНЕННЯ, КОНФЛІКТНА СИТУАЦІЯ, ПРИМИРЕННЯ,
КОНФЛІКТОЛОГІЯ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження соціальних конфліктів як соціокомунікативних процесів у суспільстві, що трансформується, зумовлена цілою низкою причин, серед яких насамперед можна виділити такі.

По-перше, трансформація різних сфер життєдіяльності суспільства приводить до того, що не тільки зростає кількість конфліктів, але й виникають специфічні форми конфліктної взаємодії, які потребують спеціального дослідження й особливих підходів до розв'язання соціальних конфліктів. Враховуючи, що зміна соціальних інститутів пов'язана зі зміною поведінкових моделей під впливом соціокультурних факторів, мова й мовлення є яскравим відображенням цих змін, оскільки виступають одним із засобів структурного втілення найкращих моделей конфліктної поведінки, відбиваючи цінності, норми, звичаї, традиції, що цю поведінку детермінують. Це визначає необхідність розгляду мови соціокомунікативних процесів при вимірюванні векторів соціальних змін.

По-друге, характер соціальних трансформацій, що відбуваються в сучасному просторі, висвітлює все більшу потребу в попередженні й знятті конфліктів. Особливого значення набуває управління конфліктами, для здійснення якого необхідно досліджувати конфлікт не тільки як dokonаний факт, але й виявляти латентні форми конфліктів, керуючи потенційними конфліктами на ранніх стадіях, тим самим попереджуючи розвиток конфліктних відносин у гострій і руйнівній формі. Необхідно звернути особливу увагу на мову комунікативних процесів, що передують конфліктному протистоянню, проаналізувати роль текстових структур у провокуванні конфліктів, вивчити їх вплив на вибір сценаріїв подальшої поведінки учасників, відбиття в мові прихованих смислів конфліктної поведінки, а також використання символів й образів у провокуванні й знятті конфліктів. У цій площині, яку можна позначити як практично-емпіричну,

науковою проблемою є те, що в сучасній соціологічній і конфліктологічній літературі конфлікт досліджується переважно як доконаний факт, практично відсутні спеціальні соціологічні методи й методики, спрямовані на виявлення потенційної конфліктності через аналіз текстів, що передують конфліктному протистоянню.

Нарешті, конфліктологічний аналіз процесів у сучасному світовому співтоваристві дозволяє говорити про зростаючу роль слова, тексту у виникненні, розвитку й розв'язанні конфлікту, а також про все більш активне використання шкідливих для суспільства механізмів текстової маніпуляції й провокування конфліктності, якщо провокуються руйнівні конфлікти, й корисних для суспільства, якщо створюються можливості функціонування «інституційних клапанів» для звільнення від руйнівної конфліктної енергії (А. Бандурка, М. Сисун, М. Трухан). У зв'язку з цим актуалізується проблема вивчення лінгвістичних характеристик конфліктів як механізмів соціального конструювання реальності (у термінології Г. Антонов, А. Гірник, Л. Долинська, С. Калаур, Л. Ярослав, Т. Яхно), котра недостатньо досліджена як у рамках конфліктології, так і соціології конфлікту. При цьому виникає питання, наскільки поняттєвий апарат конфліктології й пропоновані моделі конфлікту є адекватними сучасним реаліям проявам соціокомунікативних процесів в умовах інформаційного суспільства (з урахуванням особливої ролі мови як засобу комунікації). Аналіз наукової літератури показує можливість розвитку поняттєвого апарату соціології конфлікту, а також розуміння моделей соціальних конфліктів враховуючи лінгвістичну складову, що може бути реалізовано саме при розгляді конфліктів як соціокомунікативних процесів.

Конфлікти сприймаються як неминуче явище, яке необхідно не тільки вивчати, але й на яке варто активно впливати для запобігання негативних наслідків і реалізації конструктивних можливостей конфліктної взаємодії. Вітчизняними та зарубіжними психологами й дефектологами активно вивчалася проблема конфліктної (О. Агавелян, Ю. Бистрова, Т. Янданова),

некритичної (Н. Коломінський, В. Синьов), агресивної (Н. Макарчук, Т. Морозова, Л. Руденко), імпульсивної (Г. Дульнєв, Б. Пінський, М. Царидзе), асоціальної (О. Сєверов, В. Синьов, Т. Харченко), кримінальної (Ю. Антонян, О. Гришко, В. Гульдан, В. Кривуша, І. Кудрявцев, В. Медведєв, Л. Сабліна), залежної (Н. Морозова, М. Певзнер) поведінки підлітків з особливими освітніми потребами. З педагогічних позицій досліджено: механізми попередження й управління конфліктами (Г. Антонов, Г. Ложкін, Ю. Лукін, В. Тюріна, Є. Юрківський та ін.); організацію переговорного процесу (А. Гірник, М. Пірен, Н. Пов'якель, І. Русинка, М. Цюрупа та ін.); потенціал конфліктів у підвищенні ефективності спілкування (Л. Балабанова, Н. Волкова, Л. Білоконенко, В. Корнешук, В. Нагаєв та ін.). У дисертаційних роботах А. Балендра, Г. Вошколуп, Т. Дзюби, І. Козич, О. Степаненко, М. Трухан, І. Шупти висвітлені теоретичні та практичні питання організації професійної підготовки майбутніх фахівців до розв'язання конфліктів.

Запропонована робота розглядає проблеми, що пов'язані з виникненням конфліктів у закладах спеціальної освіти. Розкриває їх природу, причини виникнення і типи, а також, шляхи розвитку на прикладі таких соціальних організацій. Особливе місце в роботі приділяється засобам впливу і способам виходу з конфліктних ситуацій у закладах спеціальної освіти. На прикладах розглядається можлива конфліктна ситуація і методика застосування способів виходу з неї.

Це й обумовило вибір теми нашої магістерської роботи «Психологічні основи профілактики соціальних конфліктів серед підлітків в закладах спеціальної освіти».

Мета дослідження полягає у визначенні поняття і характеристик соціальних конфліктів серед підлітків у закладах спеціальної освіти, у виявленні й обґрунтуванні ефективних шляхів та умов вирішення соціального конфлікту, пов'язаних з цією проблемою, а також у визначенні змісту та структури психологічної готовності учасників освітнього процесу щодо підвищення рівня ефективності вирішення конфліктів.

У відповідності з поставленою метою визначені наступні завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми вирішення соціальних конфліктів серед підлітків у закладах спеціальної освіти у філософсько-соціальной та психолого-педагогічній літературі з точки зору сучасних вимог.

2. Визначити зміст і структуру соціального конфлікту серед підлітків у закладах спеціальної освіти и методику її дослідження.

3. Розробити систему корекційних заходів з метою подолання конфліктних ситуацій серед підлітків у закладах спеціальної освіти, психологічної готовності учасників освітнього процесу до подолання цієї проблеми.

Об'єкт дослідження – соціальні конфлікти у закладах спеціальної освіти.

Предмет дослідження – профілактика виникнення і розвитку соціальних конфліктів серед підлітків в закладах спеціальної освіти.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення про особистість, типологію її поведінки (Г. Костюк, С. Максименко); основні підходи до категорії «Я» (Р. Бернс, У. Джеймс, А. Маслоу, К. Роджерс); положення про соціальну зумовленість навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку (У. Бронфенбрер, Л. Виготський, І. Єременко, В. Засенко, А. Колупаєва, М. Супрун, М. Тарасевич, М. Ярмаченко та ін.); сучасні наукові погляди щодо особливостей супроводу дітей з особливими освітніми потребами (В. Кобильченко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, Т. Сак, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження: аналіз літературних джерел по проблемі; інтерв'ю; анкетування (Методика діагностики «перешкод» в становленні емоційних контактів (В. Бойко); спостереження; бесіди; констатувальний та формувальний експерименти.

Практичне значення роботи визначається тим, що в ній вміщені теоретичні положення та висновки, доведені до конкретних методичних рекомендацій, реалізація яких значно зменшує кількість конфліктних ситуацій у закладах спеціальної освіти, оволодінням способами конструктивного подолання у вирішенні соціальних конфліктів.

Експериментальна база: комунальний заклад «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 1» Запорізької обласної ради.

Структура та обсяг роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (98 найменувань). Загальний обсяг роботи – 94 сторінок, із них 83 основного тексту.

ВИСНОВКИ

У результаті зробленої роботи, мета якої полягала у визначенні поняття і характеристик соціальних конфліктів у закладах спеціальної освіти, у виявленні й обґрунтуванні ефективних шляхів та умов вирішення соціальних конфліктів, пов'язаних з цією проблемою, а також у визначенні змісту та структури психологічної готовності учасників освітнього процесу і розробці на цій основі практичних рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності їх вирішення, ми дійшли до таких висновків:

1. Конфлікти є невід'ємною частиною громадського життя. Особливо багата на конфлікти сучасне життя. Усе це обумовлює пильну увагу до дослідження конфліктів.

Питання про можливість існування суспільства без конфліктів, чи є конфлікт проявом дисфункцій організацій, аномалією в суспільному житті чи ж це нормальна, необхідна форма соціальної взаємодії між людьми в деякій мірі висвітлює дане дослідження.

2. Велика частина проблематики конфлікту розробляється на макрорівні в контексті великомасштабних теоретичних побудов, зв'язаних із задачами пояснення соціокультурних змін у сучасному суспільстві.

Разом з тим, проблематика конфлікту носить суґубо прикладний характер. Вона користується широким попитом при рішенні цілком конкретних ситуацій, у яких спостерігається зіткнення інтересів двох чи більшого числа сторін. По суті справи в практиці в закладах спеціальної освіти, в організації сучасного менеджменту, у дипломатії, у юриспруденції, комерційній діяльності й інших областях життя, де спостерігається безпосереднє зіткнення інтересів конфронтуючих сторін, склався прикладний напрямок, що одержало назву конфліктологія.

Підводячи підсумок дослідження соціальних конфліктів, можна затверджувати, що існування суспільства без конфліктів неможливо. Не

можна категорично назвати конфлікт проявом дисфункції організацій, що відхиляється поведінки індивідів і груп, феноменом громадського життя, імовірніше весь конфлікт – необхідна форма соціальної взаємодії між людьми.

У зв'язку з тим, що соціальний конфлікт – явище багатопланове, у роботі він представлений з різних ракурсів огляду цієї проблеми. Виділено основні аспекти соціальних конфліктів і дана їхня характеристика по основним складовим. Так у даній роботі розкриті причини, гострота, тривалість і наслідки конфліктних ситуацій.

Грунтуючись на дослідженнях провідних спеціалістів в галузі конфліктології представлена класифікація конфліктів, що включає в себе розподілу конфліктів по їхній природі від специфічно-психологічних (особистісні, емоційні) до соціально-психологічних (міжгруповий) і власне соціальних (конфлікт приналежності).

Проаналізовані в ході вивчення проблеми основні стадії розвитку і протікання соціального конфлікту.

Оскільки конфлікти в нашому житті неминучі, потрібно навчитися керувати ними, ґрунтуючись на досвіді, накопиченому в дуже багатій і різноманітній літературі по цій проблематиці, засвоєнні теоретичних і практичних знань, отриманих у рамках даного напрямку соціологічної думки, прагнути до того, щоб вони приводили до найменших витрат для суспільства й особистостей, що беруть участь у них.

3. Корекційні заходи запропоновані нами є ефективними і значно впливає на зниження кількості виникнення соціальних конфліктних ситуацій та їх подолання.